

СИНКРЕТИЧНЕ РОЗУМІННЯ ТЕОРІЙ ВИНИКНЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РЕЦЕСІЙ

Анотація. У статті характеризується еволюція теорій економічного розвитку та теорій економічних циклів. Їх синкретичне сприйняття та комплементарність пояснюється як результат трансформації суспільних ціннісних парадигм.

Ключові слова: економічні рецесії, теорії економічного розвитку, економічні цикли, суспільна ціннісна парадигма.

Актуальність теми дослідження. Суттєве зростання частоти і глибини економічних рецесій, що відбувається в останні десятиліття, зумовлює необхідність дослідження чинників їх виникнення. Серед таких чинників вбачають: сукупність зовнішніх впливів; дерегульованість економічних процесів всередині національних економік; різноспрямованість економічних процесів в різних сегментах економічних систем; невідповідність цілепокладання в управлінні економікою тенденціям її розвитку тощо. Дедалі частіше відзначається «природність» виникнення рецесій, яку пов'язують із циклічністю їх розвитку та впливом ендогенних чинників на розвиток економік. Обмежена збіжність емпіричних даних та результатів досліджень дає підстави до ствердження необхідності подальшого розвитку теоретичного обґрунтування причин виникнення та розвитку економічних рецесій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне розуміння виникнення економічних криз ґрунтується на двох течіях економічної думки: сукупності теорій економічного зростання та сукупності теорій циклічності економічного розвитку. Первинна дихотомія наукових поглядів щодо причин виникнення економічних криз суттєво зменшується в останніх наукових публікаціях із зазначеного питання. Глибинне сприйняття чинників виникнення економічних криз як сукупності організаційних, інституційних та функціональних невідповідностей у розвитку економічних систем, закладене у працях Й. Шумпетера, дістало логічного розвитку у працях П. Егхіоні, П. Говіта [7], М. Гудфінда [10], М. Кімбала [16], Р. Хелла [14]. Певне нівелювання економічних криз міститься у працях представників нової класичної школи (Р. Брумберга, Ф. Модільяні [25, 388-436], Ф. Кюдланда і Е. Прескота [18, 473-492; 19, 1345-1370; 28, 11-44], Р. Лукаса [22, 326-334; 21], М. Фрідмена [8, 1-21]), в яких відзначається відповідність кризових характеристик економіки тенденціям їх рівноважної динаміки. Визначні дослідження М. Кондрат'єва дістали подальшого розвитку у теорії реальних бізнес-циклів [20; 31].

Невирішені частини проблеми. Еволюційний характер наукової думки щодо причин виникнення та розвитку економічних криз багато в чому пояснюється трансформацією існуючої суспільної парадигми. Однак переважна кількість теорій економічного розвитку та теорій економічних циклів, ґрунтовно пояснюючи окремі аспекти виникнення рецесій, лише частково враховують зміни у науковому баченні світу. Водночас саме зміни суспільної ціннісної парадигми обумовлюють зміни методології дослідження економічних криз зокрема та економічних систем загалом. Інтерпретація результатів дослідження практично повністю обумовлена домінуючою у суспільстві парадигмою.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення впливу трансформацій суспільних парадигм на розвиток теоретичного обґрунтування виникнення

економічних рецесій.

Викладення основного матеріалу. Корені розуміння невизначеності економічних процесів лежать у підвалинах дуалістичного світосприйняття, сформованого індустріальною парадигмою мислення. Основною властивістю такого світосприйняття є виокремлення причинно-наслідкових зв'язків між процесами, що обумовило односпрямованість інтерпретації економічних процесів. Зокрема ця односпрямованість виявилась у формуванні низки теорій економічного зростання, початок яким заклало дослідження А. Сміта. Більш ніж двісті років тому А. Сміт запропонував комплексне дослідження, основним питанням якого було з'ясування, чому одні країни здатні до економічного зростання та високого рівня життя, в той час як інші країни демонструють незначний прогрес. У «Дослідженні про багатство народів» А. Сміт запропонував пояснення різних шляхів розвитку країн, серед яких він виділив накопичення капіталу, вільну торгівлю, обмежену роль уряду та розвинуту «інституціональну інфраструктуру» як основні рушійні сили досягнення національного добробуту¹[6]. Зважаючи на багатозначність чинників, що матимуть єдиний наслідок, можливим є виокремлення різних типів моделей, кожна з яких пояснюватиме той чи інший аспект цілісного економічного процесу чи досягнення того чи іншого стану економічної системи. Кожна з таких моделей може бути більш чи менш наближена до адекватного опису стану системи, однак в цілому не повністю описуватиме такий стан.

Становлення індустріальної парадигми і передбачало необхідність одночасного створення моделей односпрямованих причинно-наслідкових зв'язків, які є однаково значущими, тобто мало наслідком формування дуалістичного сприйняття² економічних процесів. У подальшому таке дуалістичне сприйняття розвинулось у два класи моделей, що пояснювали розвиток через сукупність екзогенних/ ендогенних чинників.

В межах індустріальної парадигми надзвичайно важливого значення набула точність визначення стану системи/ змісту процесу. Семантичні відмінності між поняттями «росту» та «розвитку» привели до становлення нової теорії – теорії економічного розвитку (есопотіс development) поряд з теорією економічного росту (есопотіс growth). Визначні роботи Й. Шумпетера закладають первинну дихотомію теорій економічного розвитку, що стає відображенням дуалістичного сприйняття економічних процесів. Зокрема саме шумпетерівська інтерпретація розвитку як змін господарського кругообігу, які спричиняються самою економікою або ж зміни, які викликані самі по собі, а не ті, які викликані імпульсами народного господарства ззовні закладає дуалістичне його розуміння як одночасно спричиненого ендогенними та екзогенними чинниками. Суб'єктивний характер інтерпретації зростання як висхідного тренду розвитку в повній мірі відображав індустріальну парадигму, для якої характерним є позитивне сприйняття накопичення капіталу.

Впродовж 50 та 60-хх років минулого століття відома модель Р. Солоу сприймалася більшістю економістів як одна з найбільш довершених теорій економічного зростання, в якій наголос був поставлений на аналізі довгострокової траєкторії зростання та досягнення його стабільного стану. Циклічні характеристики процесів зростання в більшості випадків залишалися поза увагою дослідників³.

---

¹ Інституція [5, 14] – усталений, повторюваний спосіб мислення і дії, втілений у соціальних звичаях, правилах і звичках.

² Дуалізм включає в себе перетин двох фундаментальних класів речей чи принципів, що взаємно впливають одне на один, проте не змінюють свої структури

³ Теорію циклів розробив відомий економіст М. Кондратьєв. Він емпіричним шляхом встановив наявність великих хвиль економічної кон'юнктури капіталістичних країн, проаналізувавши динаміку зміни

Розвиток теорії економічних циклів створив нову дихотомію між економічними теоріями з огляду на необхідність пояснення як великих циклів (що було можливим в межах діалектичного підходу), так і незначних флуктуацій економіки (що потребувало розвитку системного підходу). Відтак на початку 80-х років в зв'язку із створенням теорії реальних бізнес-циклів, спостерігається зміщення акцентів досліджень від аналізу процесів зростання до аналізу флуктуаційної поведінки економічної діяльності. Аналогічно тому, що довгострокове зростання пояснюється екзогенними факторами в моделі Р. Солоу, короткострокові флуктуації в дослідженнях теоретиків реальних бізнес-циклів пояснюються також екзогенними чинниками. Хоча канонічна модель реальних бізнес-циклів стосується лише аналізу флуктуацій, які трактуються як оптимальні реакції (відгуки) господарських суб'єктів на екзогенні реальні шоки, довгострокова динаміка економічного зростання залишається поза увагою. Шумпетерівський погляд на бізнес-цикли (особливо, на рецесії) як на механізм для зменшення (або повного усунення) організаційних недосконалостей чи неефективних розміщень факторів виробництва знайшов своє відновлення в працях Р. Хелла [14], П. Егх'юні та П. Говіта [7]. Тим самим у поясненні існування циклів частково поєднуються ендогенні та екзогенні чинники. Правомірність традиційного поділу макроекономічної теорії на трендову та циклічну складові була поставлена під сумнів у 80-х роках, коли з'явилися праці про реальні бізнес-цикли [20], в яких наголошувалося на тому, що шоки продуктивності є головною рушійною силою циклічних флуктуацій. Це стало підставою для відродження шумпетерівського погляду на зростання та цикли як на єдине економічне явище. Основна група моделей, що пояснюють економічні флуктуації, ґрунтується на припущенні про нерівноважність динаміки окремих елементів економічних систем, уособлюючи системне сприйняття економічних процесів.

Підхід теорії реальних бізнес-циклів є дуже близьким до виявлення причинних взаємозв'язків між зростанням продуктивності факторів виробництва та економічними флуктуаціями. Зокрема в моделі Р. Гудвіна [11] є наявність економічних флуктуацій моделювалася як детерміністичний супровід процесу економічного зростання, а точніше, варіацій в розподілі доходу (між зарплатою та прибутком), які є результатом процесу зростання. Використовуючи стохастичну версію економічного зростання, наголошуючи на реальних шоках продуктивності як на чи не єдиному джерелі економічних флуктуацій для того, щоб пояснити проциклічну поведінку споживання та зайнятості, використовуючи залишок Р. Солоу для того, щоб вимірювати варіації використання капіталу та праці впродовж періодів бізнес-циклів, творці теорії реальних бізнес-циклів торували шлях до наступного перелому в дослідженнях зростання та макроекономічних флуктуацій. Такий перелом, дійсно, мав місце, коли автори в працях [17], та [31], незалежно один від одного моделювали наявність ендогенного тренду в теорії реальних (чи монетарних) бізнес-циклів. Оскільки

різних макроекономічних показників в таких країнах, як Англія, Франція, Німеччина, США за період з кінця XVIII сторіччя до початку XX. Після обробки даних М. Кондратьєву вдалося виявити наявність циклів коливання досліджуваних параметрів тривалістю 48-55 років. Не зважаючи на те що розглянутий період (140 років) за історичними мірками вельми короткий (всього 2,5 хвили великого циклу), Кондратьєв робить висновок про високу вірогідність наявності великих циклів економічної кон'юнктури. Важливим є те, що кризи, пов'язані із зміною технологій, супроводжують всю історію людства й можуть розглядатися як загальноцивілізаційна закономірність. Прийнято вважати, що на підставі своїх спостережень Кондратьєв зробив довгостроковий прогноз до 2010 року, передбачивши, зокрема, Велику депресію 30-х років [2, 6].

С. Кузнець на основі широких емпіричних досліджень виявив існування довгострокових (приблизно 22 роки) коливань у динаміці виробництва і цін, що підтвердило існування економічних циклів [4, 45].

ендогенність тренду циклів не пояснювалась нерівноважністю динаміки елементів системи, то системний підхід не був в повній мірі адекватним в даному випадку.

Наступні моделі зростання або бізнес-циклів позбавляються від припущення про нерівноважність, однак, тим не менше, уникають пояснення складної проблеми про взаємозв'язки між трендом зростання та бізнес-циклами. Це стосується як відомої моделі економічного зростання Р. Солоу, так і пізніших версій цієї моделі аж до появи досліджень про ендогенне зростання, в яких, як і раніше, довгостроковий тренд був результатом або зростання населення або екзогенного технічного прогресу. Таким чином, спостерігається дихотомія між теоріями зростання та теоріями циклів.

Справа в тому, що, як в дослідженнях зростання, так і в дослідженнях флуктуацій, тривалий час макроекономічні часові ряди вважалися стаціонарними, що означало, що економічна система не може відхилитися від її рівноважної траєкторії зростання перманентно після впливу того чи іншого шоку; такі відхилення вважалися тимчасовими. Однак праця С. Нельсона-С. Плосера [27] про стохастичний характер основних макроекономічних показників з її висновком про те, що тимчасові шоки можуть мати перманентний вплив на довгострокову динаміку економічних процесів, виявила гостру потребу у реформуванні існуючих зв'язків між зростанням та флуктуаціями та наданні цим зв'язкам статусу явної інтеграції. Тим самим створено передумови до синкретичного сприйняття⁴ зростання та флуктуацій як невід'ємних складових розвитку економічної системи. Можна провести умовну аналогію між синкретичним сприйняттям розвитку-флуктуацій економічної системи та синкретичним сприйняттям хвилі-корпускули елементарної частки.

Відображенням дуалістичності сприйняття економічних процесів є також суперечності в характеристиці причин виникнення економічних циклів представниками теорії реальних економічних циклів і нової кейнсіанської теорії [3, 144-145]. Теорію реальних економічних циклів характеризують праці М. Фрідмена [8, 1-21], Р. Лукаса [22, 326-334; 21], Ф. Модільяні, Р. Брумберга [25, 388-436], Ф. Кюдланда [18, 473-492], Е. Прескота [28, 11-44]. Ф. Кюдланд і Е. Прескот [19, 1345-1370] запропонували нову теорію економічного циклу, яка ґрунтується на врахуванні оптимальної поведінки економічних агентів в умовах раціональних очікувань. Іншими словами, вони спробували пояснити всі коливання економіки як рівноважне явище, у зв'язку з чим їх також стали називати «новими класиками». Одним з найбільш важливих наукових результатів даної теорії також є методологія аналізу динамічних стохастичних моделей загальної рівноваги із раціональними очікуваннями агентів. Їм вдалося об'єднати багато розробок учених в єдину систему, яка залишається базисом для більшості сучасних моделей і поділяється провідними науковими школами світу.

Один із висновків ранньої кейнсіанської теорії полягав у тому, що державі в економіці відводиться важлива роль стабілізатора. А саме: держава зобов'язана вести протициклічну фіскальну політику, збільшуючи свої витрати в періоди економічного спаду, тобто тоді, коли приватний попит в економіці малий [3, 146]. «Нові кейнсіанці» пояснюють існування нерівноваги в економіці тим, що ціни, особливо в країнах із низькою інфляцією, підстроюються до рівноважного рівня протягом тривалого часу. Таким чином, попит задовольняється за поточними цінами, і весь випуск в економіці визначатиметься сукупним попитом на всі товари. Також вони наполягають, що рівноважні концепції Ф. Кюдланда і В. Прескота не можуть пояснити причини значних рецесій. Іншим джерелом нерівноваги в моделях «нових кейнсіанців» є обмежений доступ до інформації, про що свідчать роботи Дж. Стігліца [32, 393-410], С. Шапіро [30, 433-444], І. Тейлора [33, 1009-1050]. Досить часто рівноважні моделі

---

⁴ синкретизм – узгодження або злиття несумісних чи/ та невідповідних систем поглядів

використовують як базис, до якого додають елементи недосконалості ринку, такі, як повільна зміна цін, неповнота інформації і т.д. [10, 231-283; 16, 1241-1277].

Це ж саме можна сказати і про інші моделі бізнес-циклів, які формувалися в рамках ринкової рівноваги або явних нелінійностей в міжчасових перевагах [12]; однак жодна з цих моделей не давала чіткої картини щодо існування тренду в його відношенні (можливо, причинному) до флуктуацій.

Зміщення акцентів в намаганнях економістів зрозуміти джерела довгострокового зростання на внутрішні механізми самих моделей, зростаюче переконання у тому, що пояснити процес зростання можна економічними стимулами господарських суб'єктів, а не тільки технологічними чинниками, неминуче привело до спроб пояснення економічних флуктуацій також ендегенними факторами. Тобто має місце мотивація економістів працювати в напрямі максимальної ендегенізації рушійних сил макроекономічних флуктуацій. А в ширшому розумінні – це мотивація пояснити короткострокові флуктуації та процес довгострокового зростання в єдиній теоретичній конструкції. Формування такої теоретичної конструкції є відображенням синкретичності наукового осмислення економічних процесів, властивого постіндустріальній парадигмі.

Клас ендегенних моделей враховує інтеграцію зростання та флуктуацій, оскільки темп зростання в таких моделях залежить від короткострокових флуктуацій. Однак основна увага в цих дослідженнях знову зосереджується на довгострокових характеристиках моделі. Деякі фахівці, беручи до уваги існування ефектів навчання досвідом [31] чи позитивних зовнішніх ефектів [29], роблять висновок, що шоки мають довгостроковий вплив на економічну динаміку, а негативні шоки, акумулюючись, можуть започаткувати фазу рецесії [7]. Такі шоки можуть бути монетарними чи інформаційними [23, 24]. Однак, якщо явища флуктуацій та зростання є ендегенне спорідненими, будь-який шок, який впливає на одне з них, буде впливати на інше. Наприклад, монетарний шок, який впливає на флуктуації, може мати перманентні наслідки для процесу зростання. Більше того, цей ефект залежить від причинних напрямів між флуктуаціями та економічним зростанням і може бути або незначним, або, навпаки, досить значним. І з вищенаведених міркувань можна прийти до висновку про важливість грошей в економіці з очевидними можливостями використання їх в довготермінових макроекономічних політиках.

80-ті та 90-ті роки також характеризуються відновленням інтенсивного інтересу економістів до теорій економічного зростання в зв'язку з появою теорій ендегенного зростання [29, 23, 24], в яких темп зростання ендегенізується та робиться залежним від внутрішніх структурних параметрів самої моделі. Флуктуації сприймаються як невід'ємна характеристика економічних систем. Зокрема, аналізуючи літературу про моделювання економічних процесів, в якій короткострокові флуктуації та довгострокове зростання розглядаються як єдине явище, М. Вінницька в публікації [34] вживає поняття «природна волатильність», наголошуючи на тому, що флуктуації є природним явищем в економічних процесах; вони є внутрішньо притаманними для будь-якої зростаючої економіки. Економіка в процесі зростання обов'язково демонструватиме флуктуаційний процес свого розвитку. Можна говорити, що зростання та флуктуації є двома сторонами однієї медалі.

Сьогодні економісти схиляються до трьох основних причин економічного зростання, таких як відкритість економіки для торгівлі та інтеграція у світовий економічний простір, розвиненість інституціональної інфраструктури та макроекономічну стабільність [13]. Невизначеність економічних процесів чи стану економічної системи також може бути зарахована до чинників економічного зростання. Реалізацією невизначеності є економічні рецесії, які мають не тільки

негативні, але й позитивні наслідки.

Можна, звичайно, назвати декілька причин, чому рецесії можуть мати позитивний ефект на продуктивність. На першу вказав сам Й. Шумпетер, згідно з яким менш продуктивні фірми усуваються впродовж періодів рецесій і, таким чином, середня продуктивність зростає. Цей ефект, однак, може бути анульований тим, що темп входження нових ефективніших фірм в ринок є нижчим під час рецесії, що, в свою чергу, обмежує ступінь виходу із ринку неефективних фірм. Друга причина, чому рецесії можуть мати позитивний вплив на довгострокову продуктивність, лежить в основі підходу «затрати на альтернативу» та підходу міжчасового заміщення: економічна активність, спрямована на підвищення продуктивності, зокрема, така як реорганізація виробництва чи проведення тренінгів має місце часто за рахунок безпосередньо виробничої активності. Оскільки виробнича активність є нижчою в періоди рецесії через нижчий попит на продукти виробництва, затрати на такі реорганізаційні заходи можуть бути меншими в періоди рецесії, ніж в періоди експансії.

Перші три причини економічного зростання є однозначними в межах індустріальної парадигми і дуалістичними в межах постіндустріальної, як само як і невизначеність. Трансформація парадигми суспільного мислення, таким чином, створює підстави до синкретичності сприйняття економічних процесів на основі використання синергічного підходу. Дихотомія теорій розвитку та теорій циклів при цьому стає передумовою їх комплементарності⁵ та конгруентності⁶.

Висновки. Еволюційний характер розвитку сукупності наукових поглядів на джерела і чинники виникнення економічних рецесій переважно обумовлюється трансформацією суспільної ціннісної парадигми. Ендогенізація зазначених чинників та синкретичне сприйняття теорій циклів та теорій розвитку, що спостерігаються останнім часом, викликані поступовим переходом від індустріальної парадигми до постіндустріальної. Зазначений перехід викликає також ширше використання синергічного підходу, який обумовлює необхідність виявлення внутрішніх механізмів розвитку та самоорганізації економічних систем.

Література

1. Бажал Ю. М. Інноваційна теорія економічного розвитку: М. Туган-Барановський, Й. Шумпетер і проблеми перехідної економіки України/ Ю. М. Бажал// Наукові записки. – 2000. – Т.18. Економічні науки.
2. Денисенко М. П. Глобальна велика депресія – криза неоліберальної системи господарювання/ М. П. Денисенко// Економіка та держава. – 2009. – № 1 (73). – С. 6-8.
3. Замулин О. Концепция реальных экономических циклов//О. Замулин. – Вопросы экономики. – 2006. – № 1. – С. 144-153.
4. Немеш Г.О. Еволюція поглядів на природу і чинники економічного зростання// Економіка та держава. – К. – 2008. – №3(63). – С. 44-46.
5. Нестеренко О.П. Теоретичне і прикладне значення інституційної теорії/ О.П. Нестеренко// Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія „Економіка”: Зб. наук. праць. – К.: КНУ. – 2003. – Вип. 66-67. – С. 13-15.
6. Смит А. Исследование о богатстве народов [Електрон. ресурс] // Режим доступу: www.cato.ru/library/smith/wealth_of_nations_4.

---

⁵ У філософії як комплементарні розуміють відмінні чи навіть протилежні концепції, теорії, підходи та точки зору на дійсність і які разом створюють більш повне уявлення про цю дійсність, ніж кожна зокрема.

⁶ Під конгруентністю розуміють рівність, співрозмірність адекватність одне одному різних змістів у різних формах або співпорядкованість елементів системи між собою

7. Aghion P. A Model of Growth Through Creative Destruction/ P. Aghion, P. Howitt// *Econometrica*. – 1992. – Vol. 2(60). – P. 323-351.
8. Friedman M. The Role of Monetary Policy/ M. Friedman // *American Economic Review*. – 1968. – vol. 58. – P. 1-21.
9. Gall J. Technology Shocks and Monetary Policy: Assessing the Fed's Performance/ J. Gall, L. Salido, J. Valles// *Journal of Monetary Economics*. – 2003. – vol. 50. – P. 723-743.
10. Goodfriend M. The New Neoclassical Synthesis and the Role of Monetary Policy/ M. Goodfriend, R. King// *NBER Macroeconomics Annual*. – 1997. – P. 231-283.
11. Goodwin R-M. A Growth Cycle, in *Feinstein, Capitalism and Economic Growth*. – Cambridge, 1967. – 54-58.
12. Grandmont J. M. On Endogenous Competitive Business Cycles/ J. M. Grandmont// *Econometrica*. – 1985. – Vol. 53-55. – P. 995-1045.
13. Greenspan A. The Wealth of Nations Revisited. Banco de Mexico's Second Inbembational/ A. Greenspan// *Macroeconomic Stability, Financial Markets and conotic Development: Conference*. – Mexico City, 2002.
14. Hall R. Recessions as Reorganisations/ R. Hall. – 1991. – NBER Macro Annual.
15. Hicks J. Mr. Keynes and the Classics. A. Suggested Interpretation/ J. Hicks// *Econometrica*. – 1937. – vol.V. – P.147-159.
16. Kimball M. The Quantitative Analytics of the Basic Neomonetarist Model/ M. Kimball // *Journal of Money, Credit, and Banking*. – 1995. – vol. 27, № 4. – P. 1241-1277.
17. King R. Business Cycles with Endogenous Growth/ R. King, S. Rebello. – Mimeo, 1986.
18. Kydland F. Rules Rather than Discretion: the Inconsistency of Optimal Plans/ F. Kydland, Ed. Prescott// *Journal of Political Economy*. – 1977. – vol. 87. – P. 473-492.
19. Kydland F. Time to Build and Aggregate Fluctuations/ F. Kydland, E. Prescott // *Econometrica*. – 1982. – vol. 50. – P. 1345-1370.
20. Kydland F. Time to Build and Aggregate Fluctuations/ F. Kydland, E. Prescott// *Econometrica*. – 1982. – Vol. 50. –P. 1345-1370.
21. Lucas R. Econometric Policy Evaluation: A Critique/ R. Lucas.– Carnegie-Rochester Series on Public Policy. – 1976. – vol. 1.
22. Lucas R. Some International Evidence on the Output-Inflation Trade-off/ R. Lucas. – *American Economic Review*. – 1973. – vol. 63. – P. 326-334.
23. Lucas R. E. Jr. (1988): On the Mechanics of Economic Development/ R. E. Jr. Lucas // *Journal of Monetary Economics*. – 1988. – Vol. 22. – P. 3-42.
24. Lukas R. Expectations and the Neutrality of Money/ R. Lucas // *Journal of Economic Theory*. – 1972. – Vol. 4. – P. 103-124.
25. Modigliani F. Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of Cross-Sectional Data/ F. Modigliani, R. Brumberg; in: K. Kurihura, ed. *Post-Keynesian Economics*. – New Brunswick: Rutgers University Press. – 1954. – P. 388-436.
26. Montiel P. Macroeconomic stability in Developing Countries: How Much Is Enough?/ P. Montiel, L. Serven// *World Bank Policy Research Working Paper*. – 2004. – № 11(3456)/
27. Nelson C. R. Trends and Random Walks in Macroeconomic Time Series: Some Evidence and Implications/ C. R. Nelson, C. I. Plosser// *Journal of Monetary Economics*. – 1982. – Vol. 10. – P. 139-162.
28. Prescott E. Theory Ahead of Business-Cycle Measurement/ E. Prescott // *Carnegie-Rochester Series on Public Policy*. – 1986. – vol. 25. – P. 11-44.
29. Romer P. M. Increasing Returns and Long-Run Growth/ P. M. Romer// *Journal of Political Economy*. – 1986. – Vol. 94. – P. 1002-1037.

30. Shapiro C. Equilibrium Unemployment as a Worker-Discipline Device/ C. Shapiro, J. Stiglitz //American Economic Review. – 1984.– vol. 74. – P. 433-444.
31. Stadler G. Business Cycle Models with Endogenous Technology/ G. Stadler// American Economic Review. – 1990. – Vol. 80. – P. 763-778.
32. Stiglitz J. Credit Rationing in Markets with Imperfect Information/ J. Stiglitz, A. Weiss //American Economic Review. – 1981. – vol. 71. – P. 393-410.
33. Taylor I. Staggered Price and Wage Setting in Macroeconomics/J. Taylor, M. Woodford, eds. Handbook of Macroeconomics. – Amsterdam, Elsevier/North-Holland. – 1999. – vol. 1B – P. 1009-1050.
34. Wilde K. Optimal Saving under Poisson Uncertainty/ K. Wide// Journal of Economic Theory. – 1999. –Vol. 87. – P. 194-217.

Summary. This article explores the features of economic development of virtual world Second Life, in it considered distribution channels of the global financial crisis with the "real world" to the economy of the virtual union and detected flaws in the state banking regulation of electronic money.

Keywords: financial crisis, virtual world of Second Life, antirecessionary regulation of banks activity, money transactions, E-currency Linden-dollar

Стаття надійшла до редакції 14.11.2011